

Наталія Міненкова
доцент кафедри української мови та славістики
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна)
minyenkova@gmail.com
ORCID:0000-0002-3219-1812

Алла Штепура
викладач кафедри прикладної лінгвістики
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(Ніжин, Україна)
e-mail:allonka2870@ukr.net
ORCID:0000-0003-2146-8086

НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПОТРЕБИ

У статті проаналізовано проблему ефективного навчання польської мови в Україні. Запропоновано авторській підхід тематичного навчання польської мови як іноземної орієнтованого на потреби (мету) учня, що розуміється як інтерактивна діяльність викладача та учнів спрямована на реалізацію навчальних інтересів, особи що вчиться. Стандартизовані навчальні програми з польської мови в Україні для молоді, рекомендується доповнити темами про систему освіти в Польщі, навчальні заклади та мовленнєвий етикет академічної спільноти, побутові виклики студентського життя, європейські цінності, тощо.

Ключові слова: глоттодідактика, тематичне навчання, польська мова як іноземна, фактор учня, інтерактивне навчання, молодь, дидактичні матеріали.

Natalya Minyenkova, Alla Shtepura. Learning of Polish Language in Ukraine: Modern Challenges and Demands

The article analyzes the problem of effective learning Polish in Ukraine. It is proved that the process of fast and qualitative learning depends on three main factors: a) a teacher factor, b) a student factor d) learning conditions.

The importance of the student factor in the process of effective learning of the Polish language is indicated on the basis of the own pedagogical experience. The student factor is proposed to be understood as a component of the three basic characteristics which every teacher must possess when he starts to teach Polish. The first is the purpose of learning Polish: a) for continuation of education, b) for searching a job, c) for living); the second is the motivation of learning the language: a) personal – because a person wants; b) external – because the parents want or someone of the family); the third one – individual abilities (a) high; b) average; c) low.

Under the comprehensive analysis of the situation of learning Polish in Ukraine the author's approach of subject-matter learning of Polish as a foreign language is offered and it is focused on necessities (aim) of learners and is understood as an interactive activity of the teacher and students aimed to the realization of learning interests. The approach is developed within the framework of the methodology of subject-based learning, focused on the category of "youth", who learn Polish in Ukraine for further study in Poland.

There are some extra topics for young people which are recommended to add to the standardized curricula of Polish in Ukraine:

- characteristics of the Polish education system, including the latest changes;
- structure of educational establishment (lyceums, technical colleges, universities, academies, etc);
- speaking etiquette (official / official) accepted in the polish academic community;
- manners, customs and traditions of students and their life (dormitory, recreation opportunities, sports, cinema, theater, clubs, etc.);
- polish holidays, stereotypes and prejudices;
- religion in Poland with the main speech etiquette of the church;
- a review of "irritating" topics and problems for the Poles;
- European values and their functioning in Poland.

The authors pay great attention to the didactic materials available to teachers of Polish as a foreign language in Ukraine.

Thus, analyzing the challenges facing Polish language teachers in Ukraine the authors conclude that qualitative learning depends on three main factors: a teacher factor, a student factor and learning conditions. Every teacher

should understand and pay more attention to the purpose of learning Polish, students' motivation and individual abilities of students. Offered subject-based learning and extra topics aimed to realize students learning interests and they are recommended to supplement the standardized curricula of the Polish language in Ukraine for young people.

Keywords: *glottodidactics, subject-based learning, Polish as a foreign language, student factor, interactive learning, youth, didactic materials.*

«JEZYK POLSKI JEST LATWY!» – це гасло Школи польської мови та культури Сілезького університету. Чи це так? Відповідь, на нашу думку, не є так очевидною. З одного боку, для українців, що говорять українською, чи російською, ніби так, польська, на першій погляд, звучить зрозуміло. Більшість українців успішно складають державні сертифікаційні іспити з польської мови на рівні B1, труднощі розпочинаються на вищих рівнях B2, C1, C2¹. З іншого – кожен хто опанував польську мову до завансованого рівня все життя пам'ятає свої курйозні ситуації на старті. Вирази подібні на слух до українських, чи російських типу „pukać, prosto, ugoda, zapomnieć, oddychać ect.”, мають абсолютно інше значення в польській. Вчителі, що працюють в Польщі в мовних школах відмічають тенденцію до завищеної самооцінки рівня польської мови в українців, найпотужніший аргумент, що звучить, „...Але ж пані мене розуміє!”. Зростання популярності польської серед українців в останні п'ять років, ще більше актуалізує проблему ефективного і якісного навчання мови.

Зазначене питання не є новим ані для науковців в Польщі, ані в Україні. Серед різноманітних матеріалів з глоттодідактики, що в останні роки вийшли в Польщі, слід відзначити, перш за все, загальні підручники з методики навчання польської мови як іноземної, це зокрема, роботи П. Гембала (2010), А. Серетни (2005), Е. Ліпінської (2012), І. Яновської (2010) тощо. Визначена література є загальною, в ній, як правило, розкриваються базові питання методики навчання польської мови як іноземної, а саме, навчання вимови та інтонації, писання, лексики, навчання граматики, а також розвиток основних мовних навичок: розуміння зі слуху, говоріння, писання, читання. Проблема та виклики, що повстають перед полоністами в Україні, залишаються зрозуміло поза увагою дослідників в Польщі. Разом з тим, література з предмету дослідження, надрукована в Україні, також відрізняється тенденцією до узагальнення в межах методики навчання іноземних мов. Найбільш авторитетними авторами, які вивчають це питання в Україні та мають актуальні публікації є А. Кравчук (2013; 2017) та Є. Ковалевській [Кравчук, Ковалевський 2017]. Отже, незважаючи на велику кількість різноманітної методичної літератури питання як ефективно, а ми це розуміємо це – швидко і якісно, навчити польській мові в Україні залишається актуальним.

Враховуючи все вище зазначене, метою цієї статті є виокремлення дидактичних, змістовних викликів, що повстають перед вчителями польської мови в Україні, а також визначення шляхів їх розв'язання.

Останніми роками в Україні зберігається тенденція попиту населення на вивчення іноземних мов, і польська входить в Топ найпопулярніших європейських мов поряд з німецькою, французькою, іспанською та італійською (Які іноземні мови знають українці, 2013). Цей соціальний запит актуалізує проблему якісного навчання іноземних мов в Україні та формує виклик для полоністів в Україні. Чи ми можемо всіх навчити? Відповідь на це питання не є простою. І дискусії серед фахівців тривають віддавна. Хтось дотримується позиції, що більшість залежить від вчителя, його майстерності, володіння новітніми технологіями у навчанні, – «не буває нездібних учнів, є погані вчителі!» Інший підхід, дає більше шансів викладачам, підкреслюючи, що, у навчанні, і іноземних мов зокрема, особливу роль мають індивідуальні здібності – фонетичних слух, пам'ять, логіка тощо. Світ сьогодні розвивається так швидко і інтенсивно, що подібні антагоністичні підходи вже теж не достатньо актуальні. Сучасний виклик, на наш погляд, звучить по іншому, чи сучасний викладач сьогодні є настільки підготовленим, відкритим, щоб кожний бажачий міг навчитися від нього? Чи ми володіємо, тими знаннями, навичками і вміннями, щоб швидко і ефективно відповісти на запити наших учнів? В такий дидактичній парадигмі відповідь на зазначені питання звучить – «На жаль, не завжди! Це залежить!...». Від чого? На наш погляд, існує три найважливіші чинники: а) «фактор викладача», б) «фактор учня» і г) умови навчання. Не маючи змоги в межах цієї статті зупинитися на всіх чинниках, розглянемо тільки один з них, а саме «фактор учня». В своїх групах, особливо на початку навчального курсу ми достатньо детально розпитуємо своїх учнів чому вони вибрали польську, яка мета їх навчання, чим вони ще цікавляться, що люблять, чого не люблять, що вміють, і тощо. Навіщо це нам? Точно, не задля цікавості, чи індивідуальної користі. А для того, щоб як найкраще пристосувати стандартизовану програму навчання до індивідуальних потреб учня, нав'язати контакт, розказуючи навзаєм певні речі про себе. Більш того,

¹ Інспірацією для написання цього тексту стала участь авторок в «Курсі для лекторів польської мови, як іноземної» в межах ХХІХ Літньої школи, організованою Школою польської мови та культури Сілезького університету: <http://www.sjkip.us.edu.pl/pl/xxix-letnia-szkola-jezyka-literatury-i-kultury-polskiej-w-cieszynie/>.

опинившись в непростій педагогічній ситуації, ми маємо більше інструментів для її вирішення, зокрема при відсутності в учнів мотивації у навчанні, заниженій самооцінці, ми завжди в стані застосувати методику орієнтовану на інтересах/потребах учня.

Виділяючи, як окремих чинників, що впливає на якість навчання «фактор учня», ми маємо на увазі 1) *мету* вивчення польської мови (а) освіта, б) праця, в) проживання); 2) *мотивацію* (а) особисті, тому, що я хочу; б) зовнішні, тому, що хочуть батьки, чи хтось з родини); 3) *індивідуальні здібності* (а) високі; б) середні; в) низькі.

На сучасному етапі в Україні польську мову вчать і діти, і молодь, і дорослі – українці, і/або громадяни України, а також особи польського походження та іноземці в межах програм студій. Двома найбільшими групами є молодь і дорослі. Група умовно названа нами «молодь», це учні старших класів та студенти українських вишів. Основна мета вивчення польської мови для них це продовження навчання або в загальноосвітніх ліцеях, або у вищих навчальних закладах різних рівнів у Польщі. Друга найбільша група це «дорослі», які вже мають освіту, місце праці і основним мотивом для вивчення польської в них є або пошук нової роботи, або переїзд на тимчасове/постійне місце проживання до Польщі. Причому, з власного досвіду праці, можна констатувати, що більшість осіб з цієї групи вчить мову, щоб у подальшому працювати за робочими спеціальностями. Хоча в Києві можна спостерігати й певний запит на вивчення мови і для праці на посадах, що потребують спеціалізованої кваліфікації, зокрема в галузі медицини, менеджменті, банківській справі, чи організації та провадженні власного бізнесу. Враховуючи відсутність достатнього досвіду навчання польській мові дітей та іноземців, а також обмежений обсяг, групи дітей, іноземців та дорослих не будуть характеризуватися в цій статті.

Молоді люди включені нами до умовної групи «молодь» за індивідуальними здібностями, мотивами, віком дуже різні. Основним місцем навчання польській мові в Україні для них є різноманітні школи іноземних мов. Школи формують групи в залежності від комерційних потреб, а це означає, що домінує принцип – «всіх, хто може оплатити своє навчання – вчимо!». Навчання відбуваються на різних рівнях узгоджених з програмою державного сертифікаційного іспиту з польської мови як іноземної, а саме на рівні А1, А2, В1, В2, С1. Кожен бажаючий може вибрати групі (в маленьких, чи більших групах), або індивідуальні заняття. Темп вивчення також до вибору від довготривалих курсів від 2–4 годин² на тиждень, до більш інтенсивних 6–10 годин на тиждень. Загальна кількість занять на один рівень варіюється від 20 до 30. Отже, сьогодні в Україні, викладачі польської мови часто, не маючи впливу на формування контингенту шкіл, мусять працювати з різнорідними за віком, а також за метою групами учнів. Наш досвід праці свідчить, що ця проблема менш актуальна для груп на рівні А1, але починаючи з А2 суттєво ускладнює ефективність навчання. Вважаємо, що одним із найважливіших факторів і одночасно інструментом, що впливає на якість навчання польської мови є *тематичне навчання орієнтоване на потреби (мету) учня*. Під таким типом навчання ми розуміємо інтерактивну навчальну діяльність викладача та учнів спрямовану на реалізацію навчальних інтересів, особи що вчиться. Це означає, що під час занять, починаючи з рівня А2, крім стандартизованих тем як особистість, комунікація в місті, здоров'я, вільний час, праця тощо, слід додавати теми орієнтовані на навчальні потреби учня. Отже, на які аспекти у навчанні груп молоді повинен звернути увагу викладач-полоніст в межах цієї парадигми?

На наш погляд, такими темами повинні бути:

- характеристика системи освіти Польщі, включаючи новітні зміни;
- структура начальних закладів (загальноосвітніх типу ліцеїв, технікумів, так і вишів, з виділенням специфіки університетів, академій тощо);
- мовленнєвий етикет (офіціальний/ офіціальний), прийнятий в польській академічній спільноті;
- традиції учнівського та студентського життя;
- польські свята, стереотипи та упередження;
- релігія в Польщі з основним мовленнєвим етикетом костелу;
- огляд «дразливих» для поляків тем та проблем;
- європейські цінності та їх функціонування в Польщі.

Цей список звичайно можна розширювати, чи змінювати взагалі, та формувати у залежності від «фактору викладача», що означає його світоглядну та дидактичну парадигму, можливості. Проте, не врахування визначеного аспекту призводить, на наш погляд до багатьох негативних чинників, перш за все для учня. Серед них це і відсутність прогресу при певному потенціалі, і проблеми із адаптацією під час навчання, і завищена самооцінка знання мови, і падінням рівня мови, тощо.

Де шукати помислів та матеріалів для підготовки та реалізації цих додаткових лекцій для української молоді, яка вчить польську мову для подальшого навчання?

² Мається на увазі година академічна, прийнята у системі вищої освіти України, що становить 90 мін (1,5 астрономічні).

Всі джерела ми поділили на дві групи: перша це різноманітні матеріали доступні за допомогою мережі Інтернет, друга – друковані підручники, статті, додаткові матеріали.

Перша група «Інтернет джерел» цікава та корисна при підготовці занять, оскільки є «живою підтримкою» для викладача, де матеріали постійно оновлюються. В контексті тематичного підходу ми пропонуємо використовувати наступні матеріали з цієї групи: 1а) офіційна сторінка міністерства освіти Польщі [Ministerstwo Edukacji Narodowej 2019], сторінки університетів/вищих навчальних закладів та ліцеїв/технікумів Польщі [Uniwersytet Warszawski 2019], [Uniwersytet Jagielloński 2019]; 1б) Інтернет сторінки Шкіл польської мови та культури [Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytet Śląski 2019], [Polonicum,2019], [e-polish.eu 2019]; 2) різноманітні групи-полоністів в соціальних мережах та блоги.

Чим можуть бути корисними ці джерела? Які актуальні джерела про систему освіти, а також цікавий матеріал, що може бути використаний під час занять. Зокрема, на сторінці Ягеллонського Університету є вкладка «Обличчя університету 2016» [Twarze UJ 2016 2019], де самі студенти в цікавий спосіб розповідають про своє студентське життя. Під час занять з польської мови це можна використати в різний спосіб, і як матеріал для читання, а потім обговорення, і як джерело для розвитку вмінь писання польською мовою з використанням рольової моделі, – написати власний текст, та розмістити на форумі в групі. Інтернет сторінка Школи польської мови та культури Сілезького університету крім різноманітних цікавих матеріалів містить вкладку з порадами для іноземців, де ретельно описані правила проживання в гуртожитках, включаючи всі деталі від оформлення карти і до відвідування гостей [Poradnik cudzoziemca 2019]. Порадник, написаний польською мовою, його використання на заняттях польської звичайно поживить інтерес учнів, та збільшить практичну значимість занять. Ще один відомий центр вивчення польської мови та культури «Полонікум» Варшавського університету пропонує відео уроки з граматики, що розміщені також на YouTube [Ucz się języka polskiego z dr Anną Rabczuk, 2019]. Безцінним матеріалом, а також місцем на помисли для занять є рекламні ролики університетів, розміщені, або на сторінках університетів, або на сторінці YouTube з текстом чи без нього [Jagiellonix – etiuda promocyjna Uniwersytetu Jafiellońskiego 2019].

Другої група. Серед великої кількості різноманітних друкованих підручників для вивчення польської як іноземної, звичайно не всі містять інформацію про визначені вище проблеми. Але, цікаві матеріали на цю є теми в підручнику з польської мови для 11 класу В.Гузик-Швіци, Г.Пшеходзкі та ін. (2018), виданому у Любліні. В цікавий спосіб, з використанням лексики, граматичного матеріалу, вдало пов'язаного з головною темою – освітою в першій лекції подається матеріал про випускний іспит (пол. мов. matura), традиції випускників та студентів в Польщі, є також текст для читання про Ягеллонський університет [Język polski bez granic 2018]. Крім того, в підручнику А. Тамбор «(Nie)codzienny polski» є цікавий розділ також присвячений навчанню, що містить необхідний лексичний матеріал, зокрема, офіційні звернення до представників академічної спільноти, назви галузей і наукові дисципліни, фразеологізми, пов'язані із навчанням, а також вправи на писання та говоріння [Тамбор 2018]. Розділ про освіту, із різноманітними комунікаційними вправами, завдання до писання є також в підручнику П. Гембала (2010).

Аналізуючи доступні матеріали для тематичного навчання польській мові орієнтованого на потреби (мету) учня в Україні слід зазначити, що після ухвалення Сеймом РП в 2019 р. українська молодь також отримала можливість безкоштовного навчання у вишах Польщі, за умови складання державного сертифікаційного іспиту з польської мови як іноземної на рівні С1. Отже, перед викладачами-полоністами в Україні повстав ще один виклик – якісної підготовки своїх учнів до цього іспиту. Перелік публікацій для всіх рівнів мови та вимоги про вміння та навички можна знайти на сторінці Державної сертифікованої комісії володіння польською мовою як іноземною [Materiały i podręczniki 2019], матеріали постійно оновлюються. Крім того, на сайті Комісії розміщені прикладові версії тестів, варіанти тестів попередніх років, а також актуальна інформація про дати іспитів та комісії.

Отже, на сьогодні існує значна кількість різноманітних матеріалів, як в мережі Інтернет, так і друкованих, і викладач-полоніста не є в інформаційній пустелі. Проте, аналізуючи весь загал, частина з яких була охарактеризована вище, слід зазначити, що більшість з цих матеріалів, актуальні, цікаві, але потребують адаптації та обробки з врахуванням вказаних чинників – фактор-учень, фактор-викладач, фактор-умови, серед яких останній є дуже значимим в українських реаліях. Сучасний викладач польської мови в Україні, щоб мати можливість використовувати запропоновану парадигму тематичного навчання польській мові орієнтовану на головну мету – освіту повинен бути сучасним. Це означає не тільки мати професійні знання, але й бути в культурному, соціальному, політичному контексті розвитку Європи і Польщі особливо. Постійно актуалізувати свої знання і навички, підтримувати зв'язок із країною мову якої викладає, через участь у наукових конференціях, літніх школах. Володіти всіма доступними сучасними інформаційними технологіями, активно їх використовувати. Тільки за таких умов тематичний підхід у навчанні польській мови може бути реалізований.

Таким чином, аналізуючи виклики, що сьогодні повстають перед викладачами польської мови в Україні авторки дійшли наступних висновків.

По-перше, сучасним викликом для викладачів-полоністів і одночасно потребою з боку молоді в Україні є якісне навчання польської мови. Доведено, якість, що розуміється швидкість і ефективність залежить від трьох основних чинників: а) «фактор викладача», б) «фактор учня» г) «умови навчання».

По-друге, важливу роль в процесі якісного навчання польської мови грає «фактора учня», що розуміється як складова трьох основних характеристик якими повинен володіти кожен викладач розпочинаючи навчання. Перший – *мета* вивчення польської мови; другий – *мотивація* вивчення мови; третій – *індивідуальні здібності* учня.

По-третє, на підставі комплексного аналізу ситуації вивченням польської мови в Україні запропоновано авторський підхід *тематичного навчання польської як іноземної орієнтованого на потреби (мети) учня*, що розуміється як інтерактивна діяльність викладача та учнів спрямована на реалізацію навчальних інтересів, особи що вчиться.

По-четвертих, стандартизовані навчальні програми польської мови в Україні для молоді, рекомендується доповнити темами про систему освіти в Польщі, навчальні заклади та мовленнєвий етикет академічної спільноти, побутові виклики студентського життя, європейські цінності, тощо.

По-п'ятих, доступні викладачу-полоністу в Україні матеріали для підготовки додаткових лекцій в межах *тематичного навчання польській мові як іноземної орієнтованого на потреби (мети) учня* повинні бути адаптовані, що вимагає високої кваліфікації від лектора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук, А, Ковалевський, С. (2017). *Методика викладання польської мови*. Київ.
2. *Які іноземні мови знають українці* (2013). URL: <http://ogo.ua/index.php?url=articles/view/2013-06-15/40906.html>
3. Achteлик, A. (2012). Kolecja – rzecz o spotkaniu z kulturą polską. [W:] *Sztuka i rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*. Tom 2.
4. e-polish.eu. (2019). URL: <https://e-polish.eu/polski-dla-obcokrajowcow>
5. Gębał, P.E. (2009). *Od słowa do słowa toczy się rozmowa. repetytorium leksykalne z języka polskiego jako obcego dla poziomów B1 i B2*. Kraków.
6. Gębał, P., E. (2010). *Dydaktyka kultury polskiej jako obcej: od faktografii do podejścia zadaniowego*. Kraków.
7. Guziuk-Świca, B., Przechodzka, G., Roczniak, A., Zielińska, M. (2018). *Język polski bez granic. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego dla szkół ukraińskich klasa XI. Poziom B2*. Lublin.
8. *Jagiellonix – etiuda promocyjna Uniwersytetu Jagiellońskiego* (2019). URL: https://www.youtube.com/watch?v=mkj6O7WWD2Y&list=PLi23Sfg7XiAHm3-zCMZYtQPO3ZIKf9f_&index=9
9. Janowska, I. (2010). *Planowanie lekcji języka obcego*. Kraków.
10. Krawczuk, A. (2013). *Od gramatyki do pragmatyki. Problemy polszczyzny na Wschodzie*. [W:] *Sztuka i rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*. Tom 3.
11. Lipińska, E., Seretny, A.(2012). *Między językiem ojczystym a obcym: nauczanie a uczenie się języka odziedziczonego na przykładzie chicagowskiej diaspory polonijnej*. Krakow.
12. *Materiały i podręczniki*. (2019). URL: <http://certyfikatpolski.pl/dla-zdajacych/materiały-i-podreczniki/>
13. *Ministerstwo Edukacji Narodowej*. (2019). URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja>
14. *Polonicum* (2019). URL: Retrieved from <http://polonicum.uw.edu.pl>
15. *Poradnik cudzoziemca* (2019). URL: <http://www.sjikip.us.edu.pl/pl/poradnik-cudzoziemca/>
16. Seretny, E., Lipińska, E. (2005). *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas.
17. Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytet Śląski. (2019). URL: <http://www.sjikip.us.edu.pl/pl/strona-domowa/>
18. Tambor, A. (2018) *«(Nie)codzienny polski»*. Katowice.
19. *Twarze UJ 2016*. (2019). URL: <https://www.uj.edu.pl/studenci/twarze-uj>
20. *Ucz się języka polskiego z dr Anną Rabczuk* (2019). URL: <http://polonicum.uw.edu.pl/ucz-sie-jezyka-polskiego-z-dr-anna-rabczuk>
21. *Uniwersytet Jagielloński* (2019). URL: <https://www.uj.edu.pl>
22. *Uniwersytet Warszawski* (2019). URL: <https://www.uw.edu.pl>;